

POGOVOR S PISATELJICO DR. KRISTINO BRENKOVO

(ob desetem romanju Prežihovih Korošcev Čez goro k očetu)

Stane Vrtič

"Že pred dobrimi štiridesetimi leti ste kot urednica pri Mladinski knjigi dali pobudo za natis literarne pripovedi iz potopisa Gosposvetsko polje Prežihovega Voranca pod naslovom Čez goro k očetu. Kaj Vas je vodilo k tej pobudi?"

"Leta 1960 so na prevaljski osnovni šoli podelili šolarjem in šolarkam prvo slovensko bralno značko z imenom Prežihova bralna značka. Takrat sem slikanice in knjige v založbi Mladinska knjiga urejala za otroke tja do dvanajst let. Pomislila sem, čisto po uredniško, da imajo mladi bralci po moji domovini eno samo Vorančevo knjigo Solzice, ki jo štejejo za svojo. Kaj pa zdaj? Prečesala sem obsežno Prežihovo knjižno bero in še posebej vse knjige, ki so izšle do takrat v Zbirki slovenskih klasikov. V potopisu Gosposvetsko polje sem brala tudi zapis o decembrskem romanju leta 1932 iz Kotelja v slovensko Železno Kaplo na oni strani krivične meje. Takrat je Prežihova žena, revolucionarjeva žena, v dneh pred božičem šla z dvema hčerkama, Vido in mlajšo Mojco, na pot iz Kotelja čez gore v Železno Kaplo, kjer naj bi jih čakal njen mož in oče obeh deklic. Domislila sem se novega imena za novo knjigo Čez goro k očetu. Zdelo se mi je, da je to lep naslov in tudi edino pravi. V kakšni uredniški zadregi sem se vselej obrnila za nasvet ali po pomoč h glavnemu uredniku Cankarjeve založbe, k pesniku Cenetu Vipotniku. Bil mi je tiho naklonjen in zmeraj me je rešil iz uredniških zadreg, ki jih ni bilo malo. 'Saj to je lep poetični naslov in vse pove,' je rekel Cene Vipotnik. Potem sem dobila še dovoljenje Prežihovih dedičev za natis in naprosila slikarja Miklavža Omersa, da je zvesto po tekstu ustvaril štirinajst enobarvnih ilustracij. Če bi naslikal barvne, bi bila knjiga predraga, so mi rekli v založbi."

"Letos torej mineva sedemdeset let, kar se je Vorančeva žena na božični večer, po skoraj neprehodni zasneženi poti, s še ne desetletnima dekletcema Vido in Mojco, napotila k možu in očetu v Celovec. V Koprivni so ilegalno prestopile jugoslovansko-avstrijsko mejo, ker jim oblasti niso hotele izdati potnega lista. Kako danes po tolikih letih doživljate to zgodbo?"

"Če bi bila vsaj pol stoletja mlajša, bi šla s koroškimi romarji na nočno pot čez gore. Trdno sem

Kristina Brenkova (v maju 2002)

(Foto: osebni arhiv)

prepričana, da bo živel Vorančev spomin, dokler bo njegovo ljudstvo romalo v decembrskih nočeh čez gore in včasih prebralo kakšno njegovo knjigo in se borilo za Vorančevo ustanovo ter bogatilo z novimi natisi knjig knjižne police v Vorančevi sobi v veliki knjižnici dr. Franca Sušnika na Ravnah na Koroškem. Pred oknom Vorančeve sobe naj bo njivica posejana s solzicami. Za spomin."

"Pred šestimi leti je bila v Kotljah ustanovljena Prežihova ustanova. Njen namen je poleg spodbujanja kulturnih dejavnosti tudi štipendiranje mladih, ki živijo v slabih socialnih razmerah, in s tem obenem ohranjati in širiti pisateljevo izročilo v zavesti mlade generacije."

"Prežihova ustanova je čudovita ustanova. Korošci ste lahko ponosni nanjo. Povabili ste me na ustanovni občni zbor, udeležili so se ga tudi Korošci z one strani meje, in slišala sem mežiškega knapa, ki je z odra povedal: 'Morali smo ustanoviti Prežihovo ustanovo. Vsak dan več nas je brezposelnih. Kako naj študiramo naše nadarjene otroke, ko smo v vrstah brezposelnih?' Prežihova ustanova velja za koroške študente na tej in oni strani."

"Kakšen je pomen Prežihovega dela v naših današnjih družbenih razmerah, ko živimo v samostojni, svobodni in z zgodovinsko prisposodbo imenovani 'drugi Karantaniji', ki je nastala kot sad tisočletne borbe slovenskega naroda za svoj obstoj?"

"Prežihov pisateljski opus je mogočen temeljni kamen za drugo Karantanijo. O razsežnosti pomena Vorančevega dela za današnji čas pričajo tudi prevodi njegovih zgodb v svetovne jezike – Solzice so izšle v tridesetih jezikih. Potrebno je omeniti vse filme, posebej televizijske, ki jih je največ režiral prof. Janez Drozg in še drugi. Potem so tu priredbe Vorančevih povesti v odrska dela, med njimi legendarni Svetneči Gašper, ki jo je po noveli Pot na klop priredil Mitja Šipek in je z njo po Koroški in Sloveniji ter med koroškimi Slovenci na avstrijskem Koroškem nastopil že domala tisočkrat. Potem je tu kantavtor Milan Kamnik, ki je na zgoščenkah izdal pesmi o Jirsu in Bavhu, o Levem devžju in Svetnečem Gašperju, pa pesmi Vode pa ni, Slovenec sem in Uršlji gori. Med pomembne koroške in slovenske literarnozgodovinske raziskovalce Prežihovega dela pa nedvomno sodi prof. Janez Mrdavšič."

Kristina Brenkova – Prežihova kurirka (fotografirano leta 1942)

(Foto: osebni arhiv)

"Vaša zvestoba Prežihu sega v čas NOB, ko ste leta 1941 postali njegova spremljevalka kot kurirka Osvobodilne fronte."

"Še zmeraj sem zvesta Prežihovi veri v bolj urejeni svet in prepričana, da bodo njegove zgodbe še dolgo, dolgo živele."

"Letos je založba Karantanija izdala že tretjo dopolnjeno knjigo Vaših spominov na

Prežiha Kruh upanja. V tej knjigi spominov zaživi pisatelj pred nami kot večno preganjani Ahasfer, ki mu življenje ne prizanaša, ker je njegova zvestoba domovini in trpečemu koroškemu ter slovenskemu človeku preveč goreča in usodno vdana."

"Karantanija je založba, ki nosi najlepše ime med vsemi slovenskimi založbami. S tretjim natisom Kruha upanja se je žlahtno oddolžila svojemu imenu in poslanstvu. Neprecejljivo je tudi delo koroškega pisatelja Draga Druškoviča, ki je uredil in nam dal dvanajst zajetnih knjig zbranega Vorančevega pisateljskega opusa. Uvrščene so v Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. Njegova monografija (zapis Vorančevega življenja in dela) pa še čaka na natis. Ob tem vprašanju pomislim ob Vorancu tudi na Trubarja, očeta naše književnosti, ki je napisal grenko besedo 'nigdirdom'. Tudi Prežih je delil usodo z njim, tudi on je bil skoraj dve deceniji 'nigdirdomec'. Šele leta 1945 je dobil hišo nad Kotljami zase in za svojo družino."

"V dopolnjeni izdaji knjige Kruh upanja je med drugim posebej zanimiv zapis, kako se je Voranc po vojni zavzel za obstoj Mohorjeve družbe v Sloveniji."

"V tretji natis knjige Kruh upanja sem vključila tudi kratek zapis o tem, kako so Prežih, trnovski župnik, pisatelj Fran Saleški Finžgar in Boris Kidrič takoj po vojni rešili življenje Mohorjevi družbi v Sloveniji. Se splača prebrati, saj je čisto na kratko zapisano. Leta 2001 so na naši televiziji prikazovali zgodovino Mohorjeve družbe – stopetdesetletnico. Veselila sem se dokumentarnega pričevanja o njenem delu in življenju. Po prvih dveh nadaljevanjih, ko je bilo prikazano njenih devetdeset let in je manjkalo še njenih zadnjih šestdeset let življenja in dela, pa nadaljevanja nisem dočakala. Prijazno so mi poslali kaseto iz uredništva. Na kaseti pa je bilo prikazano delo Mohorke le do leta 1941. Zamolčano je bilo vse početje ob nemški okupaciji, ko so v Celju leta 1941 na dvorišču Mohorjeve tiskarne zažgali grmade knjig, med njimi še nevezano Sovretovo knjigo Stari Grki. Tako sta oživitvev Mohorjeve družbe leta 1945 in njeno delovanje po tem bila zamolčana."

"Dovolite mi, da se lepo zahvalim za ta dragoceni pogovor in obenem zaželim, da bi Vaše pero še žlahtnilo slovensko književno bero, ki je bogata predvsem na področju mladinske književnosti, a da bi hkrati zapisali še kaj o Prežihu. Da bi zrno zvestobe slovenstvu in malemu človeku, zasejano z njegovo prvinsko ljubeznijo v slovensko zemljo, dajalo kruh upanja prihodnjim generacijam."

"Ob koncu bi Vam rada izrekla prisrčno zahvalo, ker ste mi postavili imenitna vprašanja."